

การเปลี่ยนแปลงทัศนะของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย หลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐

งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม*

Change of Students' Views on Thai Social Problems after Studying of PE. 240 :

Volunteerism and Social Development.

**ศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนะของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย หลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม พร้อมทั้งหาแนวทางปรับปรุง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีข้อมูลเชิงตัวเลขมาอธิบายประกอบ และเก็บข้อมูลจากนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนวิชานี้ในภาคการศึกษาที่ ๒/๒๕๕๒ จำนวน ๓๒ คน อาจารย์นิเทศ ๑ คน และเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในองค์กรที่นักศึกษาไปปฏิบัติงานอาสาสมัคร ๑ คน จาก ๑ องค์กร

ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนะของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทยนั้น นักศึกษาส่วนใหญ่ได้ประเมินว่าตนเองมีการเปลี่ยนแปลงทัศนะ โดยให้คะแนนการเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อประเด็นความรู้ ความเข้าใจ ต่อปัญหาสังคม ในข้อย่อยแต่ละข้อ มากกว่า ๒.๕๐ (เต็ม ๓.๐๐) โดยเหตุผลที่มีส่วนทำให้เปลี่ยนทัศนะต่อปัญหาสังคมเพราะได้ไปปรับรู้การทำงานขององค์กรเข้าใจวิธีการและแนวคิด การลงมือปฏิบัติงานอาสาสมัครร่วมกับองค์กรทำให้เกิดการรับรู้ เข้าใจ เห็นอกเห็นใจ อยากช่วยเหลือ และได้นำประสบการณ์ที่ได้รับไปบอกเล่าให้คนรอบข้างฟัง เช่น พ่อแม่ พี่น้อง และเพื่อน และมีนักศึกษาบางส่วนได้ชวนเพื่อนไปร่วมทำงานอาสาสมัครด้วย ในส่วนเจ้าหน้าที่องค์กรก็เห็นว่านักศึกษาได้มีการปรับเปลี่ยนทัศนะให้เข้าใจปัญหาสังคม และในขณะเดียวกันนักศึกษาก็ได้พัฒนาตนเองด้วย ด้านอาจารย์นิเทศส่วนใหญ่ได้ติดตามดูแล และเห็นความเปลี่ยนแปลงความคิดเกี่ยวกับปัญหาสังคมของนักศึกษาที่เกิดจากประสบการณ์ตรงที่นักศึกษาได้ลงไปทำงานอาสาสมัคร จากการศึกษาผู้ศึกษา

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อปัญหาสังคมไทย หลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ของ นางสาวศรีสุข มงกุฎวิสุทธิ ซึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้รับทุนวิจัยสถาบันจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีงบประมาณ ๒๕๕๓

**นักวิชาการศึกษา สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มีข้อเสนอแนะเพื่อให้กระบวนการจัดการสอนสามารถทำให้นักศึกษาเรียนรู้ปัญหาสังคมนั้น การสัมมนาสรุปบทเรียนควรจัดเป็นกระบวนการและให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เน้นทำงานอาสาสมัครเพื่อสะสมชั่วโมงการทำงาน แบบไม่มีหน่วยกิต เป็นสิ่งสำคัญที่ควรทำควบคู่กับการศึกษาในวิชาปกติ เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมที่เป็นจริง อันจะส่งผลถึงอนาคตเมื่อจบการศึกษาสามารถนำวิชาความรู้ไปใช้ในสังคมอย่างเข้าใจสังคม

คำสำคัญ ปัญหาสังคมไทย การเปลี่ยนแปลงทัศนะ กระบวนการเรียนรู้ นักศึกษา อาสาสมัคร

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเรียนรู้ด้วยการสัมผัสปัญหาสังคมเป็นหนึ่งในกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อให้เข้าใจและอยากมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อปัญหาสังคม การเรียนรู้ด้วยการลงไปสัมผัสปัญหาที่เกิดขึ้นจริงของสังคมนี้ “เป็นการเรียนรู้ที่ช่วยให้มองเห็นความเป็นจริงและเป็นไปของชีวิตผู้อื่น สิ่งอื่น ที่อยู่รอบตัวในสังคม โดยเฉพาะความทุกข์ยากและความต้องการของคนอื่นที่ขาดแคลน ฯลฯ ไปจนถึงการได้เห็นและสัมผัสการทำงานอย่างเสียสละของบุคคลอื่นในการช่วยเหลือสังคม และการให้ความรักความเข้าใจในผู้อื่น (เอาใจเขามาใส่ใจเรา) เหล่านี้ล้วนเป็นเงื่อนไขให้เกิดการบ่มเพาะความเมตตา-กรุณา ที่นำไปสู่ความเอื้ออาทร แบ่งปัน ลดละความเห็นแก่ตัว และการหมกมุ่นแต่ปัญหาความทุกข์ของตนเองได้ หากมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ก็มีความเป็นไปได้มากที่กิจกรรมอาสาสมัครจะเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ให้กับบุคคลเกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม” (อรศรี งามวิทยาพงศ์ และคณะ, ๒๕๔๕, น. ๑๓)

การศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้นนอกจากจะมุ่งฝึกฝนให้นักศึกษาได้มีความรู้ในศาสตร์เพื่อนำไปประกอบอาชีพแล้ว การพัฒนานักศึกษาให้มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องทำควบคู่กัน โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาซึ่งนักศึกษาจะสำเร็จการศึกษาและก้าวสู่การประกอบอาชีพและเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม หากนักศึกษามีคุณสมบัติเก่งทั้งด้านวิชาการ และนำวิชาการความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาไปใช้อย่างมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม ก็จะเกิดคุณูปการอย่างยิ่งใหญ่ในการพัฒนาสังคมและประเทศไทยต่อไป สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีเป้าหมายผลิตบัณฑิตให้มีจิตสำนึกรับใช้สังคม โดยจัดการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาบัณฑิตอาสาสมัครที่มุ่งเน้นเรียนรู้ผ่านการสัมผัสชุมชน รับรู้ปัญหาสังคม และสะท้อนสู่การเชื่อมโยงตนเองกับปัญหาสังคมและสร้างจิตสำนึกของผู้เรียนให้มีความเสียสละ มีจิตสำนึกอาสาสมัคร ภายใต้หลักการ “เรียนรู้และบริการชุมชน” ตั้งแต่ปี ๒๕๑๒ เป็นต้นมา จนปัจจุบันกว่า ๔๓ ปี ที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัครตั้งสมประสงค์ และองค์

ความรู้ด้านการสร้างจิตสำนึกอาสาสมัครให้กับนักศึกษา ผ่านกระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคมและ
 บริการชุมชน เป็นเวลา ๑ เดือน ในหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร ซึ่งเป็นการพิสูจน์ด้วยการผลิต
 บัณฑิตที่ภายหลังจบการศึกษา มักจะแวะเวียนไปทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคมอยู่เสมอเมื่อมีโอกาส
 และเพื่อเป็นการจำลองชุดประสบการณ์การเรียนรู้ประเด็นปัญหาสังคม ในการมีสำนึกรับผิดชอบ
 ต่อสังคมส่วนรวมนี ในปี ๒๕๕๑ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร จึงได้เปิดสอนวิชาเลือกสำหรับ
 นักศึกษาระดับปริญญาตรี ชื่อวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม โดยมี
 วัตถุประสงค์เพื่อให้ให้นักศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ความเข้าใจในประเด็นปัญหาสังคมจากการฝึก
 ปฏิบัติในสถานการณ์จริง มีความรู้ความเข้าใจในแนวคิด วิธีการทำงานขององค์กร
 สาธารณประโยชน์ และเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาทักษะมนุษยสัมพันธ์และการปรับตัวของ
 นักศึกษา บนพื้นฐานสภาพการทำงานจริงในองค์กรสาธารณประโยชน์ ตลอดจนเป็นการพัฒนา
 จิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา โดยการสอนครอบคลุมแนวคิดเกี่ยวกับการ
 ทำงานอาสาสมัคร พัฒนาการของงานอาสาสมัครและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมขององค์กร
 อาสาสมัครทั้งในประเทศและต่างประเทศ และการพัฒนาตนเอง เพื่อให้นักศึกษาเกิดความรู้ ความ
 เข้าใจในวิถีคิด วิธีการทำงานอาสาสมัคร พร้อมทั้งมีทักษะในการปฏิบัติงานอาสาสมัคร อันจะเป็น
 รากฐานในการพัฒนาสำนึกอาสาสมัครและการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมในอนาคต โดยระบบ
 การศึกษามีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในองค์กรสาธาณกุศล ในเขตกรุงเทพมหานครและ
 ปริมณฑล ภายใต้การกำกับดูแลให้คำแนะนำของอาจารย์นิเทศ พร้อมทั้งมีการกำหนดให้มีการ
 สัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในระหว่างและหลังการปฏิบัติงาน ๖๖ ชั่วโมง

การจัดการเรียนการสอนในวิชาเลือกระดับปริญญาตรี ในวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัคร
 กับการพัฒนาสังคมนี้ สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้จัดการเรียนการสอนมาเป็นปีที่ ๒ โดยในปี
 การศึกษา ๒๕๕๑ เป็นปีแรกที่เปิดสอนมีนักศึกษาลงทะเบียนเรียน จำนวน ๑๕ คน และในปี
 การศึกษา ๒๕๕๒ มีนักศึกษาลงทะเบียนเพิ่มขึ้นถึง ๔๖ คน ซึ่งมาจากหลากหลายคณะและชั้นปี
 การจัดการเรียนการสอนรายวิชาเลือกนี้ได้พัฒนารูปแบบจากการจัดชุดประสบการณ์ให้กับบัณฑิต
 อาสาสมัคร ซึ่งสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้จัดทำมาถึง ๔๓ รุ่น ในปัจจุบัน นอกจากนี้ในงาน
 บริการวิชาการแก่สังคมของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ได้พยายามปรับปรุงกิจกรรมที่เชื่อมโยงองค์
 ความรู้จากการจัดการศึกษาในรูปแบบการเรียนรู้ประเด็นปัญหาสังคม ผ่านการทำงานอาสาสมัคร
 หลากหลายโครงการ เช่น โครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม ซึ่งให้นักศึกษาไปทำงาน
 บริการสังคม ๑๐๐ ชั่วโมง และจากกิจกรรมนี้ก็ได้พัฒนามาสู่การเป็นวิชาเรียนที่มีหน่วยกิตเข้ามา
 เกี่ยวข้อง เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนก็ยังมุ่งให้การศึกษาเรียนรู้ผ่านกระบวนการเรียนรู้
 ปัญหาสังคมและซึมซับ ก่อเกิดจิตสำนึกอาสาสมัคร และพัฒนาตนเองอันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วม

รับผิดชอบสังคมต่อไปในอนาคต ด้วยระยะเวลาประมาณ ๖๖ ชั่วโมงที่ลงไปทำงานอาสาสมัครทำงานร่วมกับองค์กร ซึ่งหากนักศึกษาสามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อประเด็นปัญหาสังคมไทยมากเท่าใด ก็จะเกิดประโยชน์ต่อตัวนักศึกษามากเท่านั้น และสามารถเชื่อมั่นได้ว่านักศึกษาจะก้าวเข้าสู่โลกแห่งการทำงานได้อย่างสมบูรณ์พร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา สังคม อารมณ์ และที่สำคัญสังคมก็จะได้รับประโยชน์จากสำนักอาสาสมัครที่อยู่ในตัวนักศึกษา ซึ่งจะมาเป็นพลังช่วยขับเคลื่อนงานของสังคมอีกด้วย ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทยหลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม โดยสนใจว่านักศึกษามีทัศนคติต่อปัญหาสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร หลังศึกษารายวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาปรับปรุงรายวิชา และองค์ความรู้นี้จะสามารถนำไปพัฒนาการจัดกิจกรรมบริการวิชาการ เพื่อเสริมสร้างจิตอาสารับผิดชอบต่อสังคมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยเฉพาะเยาวชนคนหนุ่มสาว นอกจากนี้ผลจากการศึกษายังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านประสบการณ์จริงในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ต่อไป

คำถามการวิจัย

๑. นักศึกษามีทัศนคติต่อปัญหาสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร หลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม
๒. แนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนรายวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม เพื่อให้ให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาสังคมไทย ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย หลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม
๒. เพื่อศึกษาแนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนรายวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม เพื่อให้ให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจต่อปัญหาสังคมไทย

ผลที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

๑. ได้ทราบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย หลังการศึกษารายวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ซึ่งจะนำไปสู่ประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงพัฒนาการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษาถัดไป อีกทั้งยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์

ในการปรับกระบวนการของคณะทำงานบริการวิชาการแก่สังคม ซึ่งมีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกอาสาสมัคร ผ่านกระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ สำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรีอีกด้วย

๒. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฝ่ายกิจกรรมนักศึกษาของคณะ หรือหน่วยงานที่สนใจเกี่ยวกับกระบวนการเสริมสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม ผ่านการทำงานอาสาสมัครเพื่อเรียนรู้ปัญหาสังคม สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางเพื่อจัดการเรียนการสอน หรือจัดเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตรในการพัฒนานักศึกษาต่อไป

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่ออธิบายถึงคุณลักษณะของการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมของนักศึกษาหลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ นอกจากนี้ยังมีข้อมูลเชิงตัวเลขประกอบเพื่อให้เห็นระดับความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษา โดยเน้นมุมมองความคิดเห็นจากการสะท้อนตัวเองของนักศึกษา และเพิ่มเติมมุมมองจากอาจารย์นิเทศและเจ้าหน้าที่พี่เลี้ยงในองค์กรซึ่งเป็นบุคคลใกล้ชิดที่ติดตามและให้คำแนะนำนักศึกษาตลอดระยะเวลา ๑ ภาคการศึกษาของการเรียนวิชานี้ ซึ่งวิธีการศึกษามีทั้งการใช้แบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลในภาพกว้างจากนักศึกษากลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์นักศึกษา อาจารย์นิเทศ และเจ้าหน้าที่พี่เลี้ยงในองค์กร การเข้าร่วมกิจกรรมสรุปผลการทำงานของนักศึกษา ๒ ครั้ง รวมถึงเอกสารจากการสรุปผลการเรียนรู้ของนักศึกษาที่จัดทำเป็นรายงานส่วนบุคคล

วิธีการเก็บข้อมูล

๑. ศึกษาข้อมูลเอกสาร ๑) ศึกษาคู่มือการจัดการศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างหลักสูตร วัตถุประสงค์หลักสูตร และรูปแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อนำข้อมูลมาประกอบการจัดทำแบบสอบถาม ๒) ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ปัญหาสังคม เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ตนเองและการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ๓) ศึกษาเอกสารประกอบการนำเสนอผลการปฏิบัติงานสนามของนักศึกษาจัดทำขึ้นประกอบด้วยข้อมูลองค์กรที่นักศึกษาไปปฏิบัติงานสนาม ภาระงานที่องค์กรมอบหมายให้นักศึกษาทำ และปัญหาอุปสรรคที่นักศึกษาพบในการทำงานร่วมกับองค์กร ๔) ศึกษาเอกสารรายงานส่วนบุคคลของนักศึกษาจำนวน ๔๖ ฉบับ ที่จัดทำขึ้นเพื่อส่งตามเงื่อนไขรายวิชา พท. ๒๔๐ ซึ่งได้กำหนดให้นักศึกษาได้เขียนรายงานถึงสิ่งที่นักศึกษาได้เรียนรู้จากงานอาสาสมัครที่ได้ไปทำ

๒. การศึกษาจากภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลจากภาคสนาม โดยใช้ ๑) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนักศึกษา ซึ่งลงทะเบียนเรียน วิชาพท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ในภาคการศึกษาที่ ๒/๒๕๕๒ จำนวน ๔๖ คน และตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๒ คน ๒) แบบสัมภาษณ์ ใช้กับกลุ่มอาจารย์นิเทศ และเจ้าหน้าที่องค์กรด้วย ซึ่งทั้งหมดเป็นคำถามปลายเปิดให้แสดงความคิดเห็น ในประเด็นความเห็นต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคมของนักศึกษา ๓) การสังเกตและมีส่วนร่วมเข้าฟัง การนำเสนอสรุปผลการทำงานของนักศึกษาในรายวิชา จำนวน ๒ ครั้ง เพื่อใช้เป็นข้อมูล ประกอบการเขียนและวิเคราะห์งานวิจัยด้วย ๔) การสังเกตและมีส่วนร่วมในการเป็นอาจารย์นิเทศ นักศึกษาในมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ๕) การนำเสนอผลการศึกษาเพื่อตรวจสอบผล การศึกษา เพิ่มเติมข้อมูล ปรับปรุงผลการศึกษา โดยจัดเวทีนำเสนอผลการศึกษา และเชิญกลุ่ม นักศึกษา อาจารย์นิเทศ และเจ้าหน้าที่องค์กร เข้าร่วมฟังการนำเสนอ

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย หลังศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย ๑) นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ลงทะเบียนวิชาเลือก พท. ๒๔๐ ในภาคการศึกษาที่ ๒/๒๕๕๒ จำนวน ๔๖ คน ๒) อาจารย์นิเทศ จำนวน ๓ คน และอาจารย์ผู้รับผิดชอบวิชา ๓) เจ้าหน้าที่/พี่เลี้ยงในองค์กรอาสาสมัคร จำนวน ๓ คน (องค์กรละ ๑ คน)

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา ๑๒ เดือน (กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ - มกราคม ๒๕๕๔)

ผลการวิจัย

ผลจากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย หลังศึกษา วิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ผู้ศึกษาขอเสนอข้อมูลจากมุมมองของ ๑) นักศึกษา ๒) เจ้าหน้าที่องค์กร และ ๓) อาจารย์นิเทศ โดยเป็นความคิดเห็นของทั้ง ๓ กลุ่ม ต่อ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย หลังเรียนวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัคร กับการพัฒนาสังคม ตามลำดับดังนี้

๑. มุมมองของนักศึกษา

นักศึกษาที่ให้ข้อมูล ร้อยละ ๙๑.๕ เป็นเพศหญิง ส่วนใหญ่อยู่ชั้นปี ๑ ร้อยละ ๔๖.๕ และเป็นนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์มากที่สุด โดยมีภูมิลำเนาในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

จำนวนใกล้เคียงกับนักศึกษาที่อยู่ต่างจังหวัด มีนักศึกษาร้อยละ ๔๖.๗ ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมนักศึกษาใดๆมาก่อนที่จะลงเรียนวิชานี้ องค์กรที่นักศึกษาผู้ให้ข้อมูลเลือกมากที่สุด ๓ อันดับคือ มูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มูลนิธิกระจกเงา และ สหทัยมูลนิธิ โดยเหตุผลการเลือกองค์กรนั้น ร้อยละ ๘๑.๓ เลือกตามความสนใจในลักษณะงานขององค์กร จำนวนชั่วโมงที่นักศึกษาสะสมได้สูงสุด ๗๒ ชั่วโมง ต่ำสุด ๔๐ ชั่วโมง นักศึกษาทั้งหมดต่างมีความตั้งใจอยากทำงานอาสาสมัครต่อไปแม้เรียนจบวิชา พท. ๒๔๐ เพราะเห็นเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจและมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม แต่ยังไม่แน่ใจเรื่องการจัดสรรเวลาสำหรับการไปทำงานอาสาสมัคร ในส่วนความคิดเห็นของนักศึกษาที่ได้ประเมินตนเองเรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตัวนักศึกษาเองนั้น สรุปได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย นักศึกษามีความคิดเห็นตามประเด็นต่างๆ จากการประเมินตนเองหลังศึกษาวิชานี้ว่า “มีการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมไทย” เพราะเหตุผลดังนี้

๑) นักศึกษามีความเข้าใจแนวคิดและวิธีการทำงานในองค์กรที่นักศึกษาเลือกปฏิบัติงานสนาม มีคะแนนเฉลี่ย ๒.๖๓ (คะแนนเต็ม ๓.๐๐) โดยให้เหตุผลว่าเห็นการทำงานของเจ้าหน้าที่องค์กร และเจ้าหน้าที่องค์กรคอยแนะนำและบอกวิธีการทำงาน การได้ใช้เวลาทำงานร่วมกับองค์กร ทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและวิธีการทำงาน

๒) นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจว่าทำไมจึงต้องมีการจัดตั้งองค์กรนั้น ความคิดเห็นของนักศึกษามีคะแนนเฉลี่ย ๒.๘๑ โดยให้เหตุผลว่าเจ้าหน้าที่องค์กรคอยบอกตลอดเกี่ยวกับองค์กร รัฐไม่สามารถจัดการกับปัญหาดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) จึงเข้ามาจัดการตรงนี้ องค์กรมีไว้ช่วยเหลือคนเดือดร้อน เป็นการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มความสามารถในการแก้ไขปัญหา รับรู้จากการศึกษาจากข่าวสาร การบอกเล่า และการเข้าไปปฏิบัติงานบ้างเป็นบางส่วน

๓) นักศึกษามีความรู้เรื่องปัญหาสังคมหลังจากไปทำงานอาสาสมัครของนักศึกษา ร่วมกับองค์กรนั้น มีความเห็นว่าปัญหาสังคมเชื่อมโยงกับปัญหาครอบครัว ความยากจน การศึกษา การด้อยโอกาสนำไปสู่ปัญหาสังคม ความคิดเห็นของนักศึกษามีคะแนนเฉลี่ย ๒.๗๘ โดยมี

คำอธิบายเพิ่มเติมว่า เมื่อมีโอกาสได้ไปสัมผัสกับปัญหาจริงๆ ได้พูดคุยกับเจ้าหน้าที่กับเด็กตาบอด ก็ได้รับข้อมูลมากขึ้น ได้เรียนรู้ปัญหาต่างๆ จากการเข้าไปคุยและสอบถาม ทำให้เข้าใจสังคมมากขึ้นและเห็นใจบุคคลเหล่านี้มากขึ้น ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาพื้นฐานที่จะนำไปสู่การกระทำที่นำมาสู่ปัญหาสังคม ทุกอย่างเชื่อมโยงเป็นห่วงโซ่กัน คนมีปัญหา สังคมก็ต้องมีปัญหา เพราะคนคือส่วนประกอบของสังคม

๔) นักศึกษามีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจกลุ่มเป้าหมาย ความคิดเห็นของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ย ๒.๕๑ โดยนักศึกษาให้เหตุผลของการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนี้ว่า ได้เข้าไปสัมผัสกับปัญหา อย่างใกล้ชิดและรับทราบโดยตรงจากกลุ่มเป้าหมายทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ ได้เข้าไปทำงานกับคนกลุ่มที่ประสบปัญหา ต่างคนต่างประสบปัญหามา เห็นเด็กแล้วน่าสงสาร รู้สึกถึงความยากลำบากในการศึกษาเล่าเรียน พร้อมกับเด็กตาดีในโรงเรียน ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและอยากจะเข้าไปช่วยเหลือให้สามารถเรียนร่วมกับเพื่อนได้

๕) นักศึกษาเกิดความคิดอยากจะช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้น ความคิดเห็นของนักศึกษามีคะแนนเฉลี่ย ๒.๘๑ โดยนักศึกษามีความเห็นเพิ่มเติมในส่วนนี้ว่า เพราะปัญหาเหล่านั้นเป็นปัญหาที่พอจะช่วยเหลือได้ อยากให้โอกาสและช่วยเหลือน้องๆ ให้มีการพัฒนาศักยภาพออกมาได้เต็มที่ และองค์กรยังต้องการคนช่วยเหลืออยู่มาก มีนักศึกษาบางรายหาเวลาว่างไปช่วยเหลือ และบริจาคสิ่งของ

๖) นักศึกษาได้บอกเล่าสิ่งที่พบเห็นผ่านการทำงานอาสาสมัครให้กับคนรู้จักฟัง ความคิดเห็นของนักศึกษาที่ตอบแบบสอบถามในประเด็นนี้มีคะแนนเฉลี่ย ๒.๖๑ และนักศึกษามีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ได้ไปบอกเล่าให้ครอบครัว พ่อแม่ ญาติๆ เพื่อนสนิท เพื่อนร่วมหอพัก โดยประเด็นที่เล่าส่วนใหญ่ก็จะเป็นสิ่งที่ไปเจอ ไปทำ ความน่าสงสารของเด็ก และได้ความรู้ โดยอยากให้ผู้อื่นรับรู้เพื่อจะได้มาช่วยกันแก้ปัญหา เช่น บริจาคสิ่งของ บริจาคหนังสือ นอกจากนี้สิ่งที่เล่ามีทั้งเรื่องประทับใจและปัญหาที่พบเจออยากหาทางแก้ไข รู้สึกประทับใจ อยากแลกเปลี่ยนให้เพื่อนๆ หรือครอบครัวได้ลองมาสัมผัสกับงานอาสาสมัคร

๗) นักศึกษาได้ชักชวนเพื่อนไปร่วมทำงานในองค์กรอาสาสมัครที่นักศึกษาไปทำงาน ความคิดเห็นของนักศึกษาต่อประเด็นนี้มีคะแนนเฉลี่ย ๒.๕๖ โดยเหตุผลที่ชักชวนเพื่อนก็เพราะอยากให้เพื่อนไปทำความดีทำสิ่งดีๆ เหมือนที่ตนเองได้ไปทำ อยากให้เพื่อนเห็นความกล้าหาญของน้องๆ ตาบอด และนักศึกษามีความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ได้เล่าประสบการณ์ให้เพื่อนฟังและให้คำแนะนำเพื่อนว่ามีโครงการอะไรบ้างที่เพื่อนสามารถมีส่วนร่วมได้ และร่วมได้อย่างไร บ้างก็พาน้องสาวไปทำงานเป็นอาสาสมัครเลี้ยงเด็กที่บ้านเด็กอ่อนปากเกร็ด นักศึกษาบางคนในช่วงที่

ไปทำงานได้ชวนเพื่อนที่ไม่ได้ลงวิชานี้ไปด้วย เพื่อนส่วนใหญ่สนใจแต่ยังไม่มีความกระตือรือร้นให้เริ่มลงมือทำ จึงน่าจะมีการตั้งชมรมเพื่อผลักดันให้เกิดการเริ่มต้น

๒. มุมมองของเจ้าหน้าที่/พี่เลี้ยงในองค์กรปฏิบัติงาน

องค์กรที่เปิดพื้นที่ให้นักศึกษาเรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านการทำงานอาสาสมัครในองค์กร สำหรับองค์กรที่ตอบรับและให้โอกาสนักศึกษาเข้าร่วมเรียนรู้ด้วยการทำงานอาสาสมัครในภาค การศึกษาที่ ๒/๒๕๕๒ ประกอบด้วย ๕ องค์กร ในภาพรวม องค์กรทั้ง ๕ แห่งนี้ ๖ องค์กรจะมี

เป้าหมายทำงานเพื่อเด็กถูกทอดทิ้ง เด็กถูก ทารุณกรรม และเด็กด้อยโอกาสในสังคม การแนะนำนักศึกษาถึงแนวคิดวิธีการทำงาน ขององค์กร โดยผ่านการปฐมนิเทศงานใน ครั้งแรกที่นักศึกษาลงไปทำงานร่วมกับ องค์กร ซึ่งเป็นการสรุปภาพรวมการทำงาน ภารกิจขององค์กร ว่าองค์กรต้องการให้ช่วย

อะไร และการพบเจอกันทุกครั้งก็จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือแนวทางการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่วัน หรือส่งให้นักศึกษากลับไปคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหากับ การเลี้ยงน้อง

สำหรับกระบวนการทำให้นักศึกษาได้ทราบแนวคิดการทำงานขององค์กรนี้ในช่วงที่เรียน รายวิชาการได้ให้ตัวแทนองค์กรได้มานำเสนอให้นักศึกษาได้ทราบในภาพรวมด้วย วิธีการดูแล ติดตามแนะนำนักศึกษาระหว่างการปฏิบัติงานอาสา การให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่/พี่เลี้ยงใน องค์กรนั้น มีหลากหลายวิธีการขึ้นอยู่กับแต่ละองค์กร แต่ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการให้คำแนะนำในช่วง ที่นักศึกษาลงไปปฏิบัติงานในองค์กร เอาใจใส่ติดตามการทำงาน และมอบหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับ งานที่นักศึกษาลงไปทำด้วยให้ช่วยดูแลและติดตามให้คำแนะนำนักศึกษาด้วย นอกจากนั้นยังเปิด โอกาสให้นักศึกษาโทรศัพท์คุยปรึกษาปัญหา การให้เซ็นชื่อทุกครั้งที่มา ให้จดบันทึกทุกครั้งที่ได้รับ น้อง และส่งให้เจ้าหน้าที่อ่าน หากเจอปัญหาก็จะปรึกษาหารือกันถึงวิธีการแก้ไข และเปิดโอกาส ให้นักศึกษาขอคำปรึกษาได้ตลอดเวลา หรือจะโทรศัพท์ปรึกษาก็ได้ บางองค์กรได้มอบหมายให้ นักพัฒนาการประจำตึกคอยดูแลและสะท้อนผลการปฏิบัติงานของนักศึกษา บางองค์กรก็ใช้วิธีการ เดินดูการทำกิจกรรมของนักศึกษาให้คำแนะนำ เช่น การใช้ลูกคิด การสอนการบ้าน การใช้อุปกรณ์ ของเด็กตามบอด นอกจากนั้นยังติดตามแบบผู้ช่วยอำนวยความสะดวก ให้มีอาสาสมัครดูแลแนะนำ นักศึกษา พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้คิดและปฏิบัติเพื่อเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง เป็นต้น

ภาพรวมความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่องค์กรต่อการทำงานอาสาสมัครของนักศึกษา ในกลุ่มที่พึงพอใจมากที่สุด ให้เหตุผลว่านักศึกษาที่มาทำกิจกรรมมีความรับผิดชอบในภาระงานที่มอบหมายอย่างดีเยี่ยม ไม่ท้อถอย มีเมตตา และนำความรู้มาสอนเด็กนักเรียนอย่างจริงจัง หากนักศึกษาสามารถเรียนรู้ปัญหาสังคมมากขึ้นก็แก้ไขปัญหาสังคมมากขึ้นด้วย ส่วนเจ้าหน้าที่องค์กรที่ประเมินความพึงพอใจในภาพรวมที่นักศึกษาเข้าไปทำงานอาสาสมัครร่วมกับองค์กรอยู่ในระดับมาก โดยให้เหตุผลว่านักศึกษามีความตั้งใจในการปฏิบัติงานกับผู้สูงอายุ แต่ยังขาดความต่อเนื่อง ความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานเพราะยังไม่ครบตามเวลาที่กำหนด ส่วนกลุ่มที่ประเมินพอใจปานกลาง เห็นว่าการทำงานของนักศึกษาขึ้นกับเวลาสะดวกบางครั้งทำให้ขาดโอกาสเรียนรู้ นักศึกษาบางคนยังขาดความเอาใจใส่ในงานและมาสาย

ด้านความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทยหลังการทำงานอาสาสมัครในองค์กร เจ้าหน้าที่องค์กรทุกองค์กรต่างมีความเห็นว่านักศึกษามีทัศนคติต่อปัญหาสังคมเปลี่ยนแปลงไป โดยพบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักศึกษามีจิตอาสามากขึ้น เห็นความสำคัญของการอาสาสมัครและหลายคนก็มีจิตอาสา ทุกคนที่มาทำงานนี้จะรู้สึกรักพ่อรักแม่มากขึ้น เห็นคุณค่าของตนเองและพร้อมจะช่วยเหลือผู้อื่น มีความเข้าใจปัญหาสังคมมากขึ้น หลังทำกิจกรรมนักศึกษามีจิตใจดีและมีการให้เพิ่มขึ้น เข้าใจปัญหาสังคมมากขึ้นว่าปัญหาทุกข์ของตนหรือคนอื่นไม่น่าจะต้องทุกข์ขนาดนั้น เพราะได้เห็นเด็กตาบอดซึ่งทุกคนคิดว่าเขาจะทุกข์แต่กลับไม่ใช่เพราะเด็กตาบอดมีความสุขได้ พอใจและรับสภาพของตนเองได้ มีความพอใจในสิ่งที่ตนเองมี คำนี้ถึงผู้อื่น และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม จากการปฏิบัติงานในพื้นที่จริง เห็นความต้องการของแต่ละบุคคล ความแตกต่างหลากหลายทางสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ นักศึกษาเห็นคุณค่า คำนี้ถึงศักดิ์ศรีและศักยภาพของตนเองรวมทั้งผู้อื่น เพื่อร่วมกันแก้ไขป้องกันปัญหาสังคมต่อไป ที่สำคัญเป็นการจุดประกายความมีจิตสาธารณะในการทำกิจกรรมต่างๆ แก่สังคมต่อไป นอกจากนี้ยังมีองค์กรที่เห็นความเปลี่ยนแปลงของนักศึกษาจากการได้สัมผัสปัญหาจริงทำให้นักศึกษาสามารถเข้าใจคนมากขึ้นสามารถแลกเปลี่ยนเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น และบางองค์กรยังเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติอาจเร็วไป แต่นักศึกษาได้เปิดมุมมองและเรียนรู้ปัญหาสังคม

๓. มุมมองของอาจารย์นิเทศ

ระบบอาจารย์นิเทศในวิชา พท. ๒๔๐ ในปีการศึกษา ๒๕๕๒ นี้ มี ๘ คน ซึ่งแบ่งกันรับผิดชอบนักศึกษา ๔๖ คน อาจารย์นิเทศมีช่องทางการติดตามนักศึกษา ทางโทรศัพท์ อีเมล และการลงพื้นที่เพื่อเยี่ยม

นิเทศ ๒-๓ ครั้ง เนื้อหาการนิเทศนั้นจะมีทั้งในแง่วิธีการและเทคนิค การทำงานอาสาสมัคร การกระตุ้นให้กำลังใจ และแนะนำวิธีการแก้ไขปัญหาที่พบเจอในการทำงานอาสาสมัครอาจารย์นิเทศส่วนใหญ่เห็นว่าภาระงานที่องค์กรมอบหมายให้นักศึกษามีความเหมาะสม ตามศักยภาพของนักศึกษา แม้งานบางเรื่องอาจต้องการความชำนาญเฉพาะด้าน หรือละเอียดอ่อน แต่นักศึกษาสามารถปฏิบัติได้ไม่ยากจนเกินไป เช่นงานดูแลผู้สูงอายุ งานคัดแยกหนังสือ งานจัดกิจกรรมในโรงพยาบาล งานสอนการบ้านนักเรียนในระดับประถม-มัธยม งานเอกสาร นักศึกษามีพัฒนาการต่อทักษะในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย ส่วนงานที่มูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กนั้น หากส่งนักศึกษาที่เรียนทางด้านสังคมสงเคราะห์หรือด้านจิตวิทยามาปฏิบัติงาน ก็จะเกิดประโยชน์มากกว่า เพราะลักษณะงานขององค์กรค่อนข้างมีข้อจำกัดในการทำกิจกรรมกับเด็กที่ถูกทารุณกรรมซึ่งถือเป็นเรื่องละเอียดอ่อน

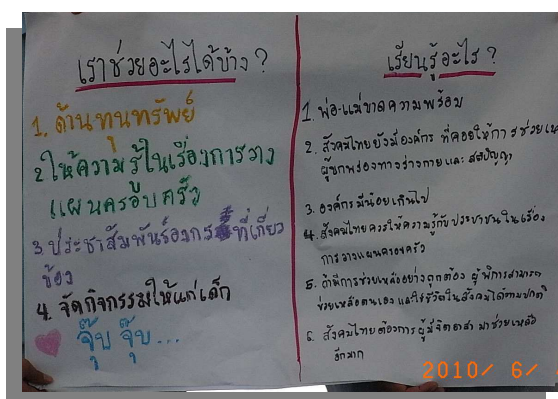
ความพึงพอใจของอาจารย์นิเทศต่อการทำงานอาสาสมัครของนักศึกษา อยู่ในระดับปานกลางถึงมาก โดยพอใจปานกลางเห็นว่า นักศึกษาบางส่วนไม่ได้ทุ่มเทกับการทำงาน การจัดเวลาทำงานค่อนข้างมีความถี่น้อย ยังมีปัญหาเรื่องการจัดเวลาในการทำงานอาสาสมัครและการสื่อสารกับองค์กรที่ปฏิบัติงานสนามในช่วงเวลาที่ไม่ไปปฏิบัติงาน ส่วนอาจารย์นิเทศพอใจในระดับมากมีเหตุผลว่า นักศึกษามีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงานอาสาสมัครโดยไม่เกี่ยงงาน สามารถปฏิบัติงานได้ทุกรูปแบบ เช่น งานเอกสาร สอนการบ้าน เล่นกับเด็ก มีความเอาใจใส่ ตั้งใจในการทำงาน มีการติดต่อประสานงานร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างการทำงาน ประการสำคัญ นักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งที่พบเห็นไปในทางที่ดี มีวุฒิภาวะทางอารมณ์สูงขึ้น ตลอดจนมีทักษะต่อปัญหาสังคมไปในทางที่เหมาะสม มีส่วนน้อยที่กลัวงานหนักและมีทักษะที่ไม่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน

ด้านความคิดเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมหลังการทำงานอาสาสมัครในองค์กร ในส่วนนี้อาจารย์นิเทศคิดว่าดูได้จากการนำเสนอสรุปผลการปฏิบัติงานและการเขียนรายงาน จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงาน และจากคำบอกเล่าของนักศึกษามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งด้านอารมณ์ ความคิดเห็น และทักษะต่อปัญหาสังคม เช่น นักศึกษาไปทำงานเกี่ยวข้องกับคนชรา เกิดความรู้สึกสะเทือนใจกับความเป็นอยู่การถูกทอดทิ้งโดยลูกหลาน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นห่วงญาติที่อยู่ในวัยชรา นักศึกษาจะเรียนรู้เรื่องสังคมจากมิติของงานที่เขาไปทำจิตอาสาด้วย นักศึกษาบางคนเล่าว่าเดิมเป็นคนค่อนข้างใจร้อน ไม่ชอบเลี้ยงเด็ก แต่เมื่อดูแลเด็กอ่อนได้ระยะหนึ่ง เกิดความรู้สึกผูกพันกับเด็ก มีความอดทนมากขึ้น ใจเย็น และโดยส่วนรวมเข้าใจเหตุผลของสถานภาพปัญหาสังคมที่ได้เรียนรู้ และมีความตั้งใจว่าตนเองจะไม่เป็นต้นเหตุของปัญหาสังคม นอกจากนี้ นักศึกษายังจะตระหนักต่อปัญหาสังคมมากขึ้น หลังจากได้ไปพบเจอ คลุก

คลีกับคนที่ประสบปัญหาทำให้ตนเองมีจิตอาสาอยากเป็นคนดีของสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อปัญหาสังคมในเชิงเข้าใจมากขึ้น และการได้เห็นการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เพื่อแก้ปัญหาสังคม โดยหลายองค์กรมีการจัดประชุม พูดคุยวิเคราะห์สรุปการทำงานแต่ละวันกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข ทำให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนและเข้าใจ แต่หากการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมชัดเจน นักศึกษาในกลุ่มกระเจกเงายังไม่มีใครแสดงออกอย่างชัดเจนว่าเข้าใจปัญหาสังคมมากขึ้นแล้วส่งผลต่อความคิดของตัวเอง อาจเป็นเพราะวิชาเลือกยังไม่มีเวลามากพอในการทำงานความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง

กรณีศึกษาการเรียนรู้ปัญหาสังคมของนักศึกษา

ผู้ศึกษาได้ศึกษาเชิงลึกในกรณีศึกษา ๑ กรณี โดยเลือกกรณีการเรียนรู้ปัญหาสังคมจากนักศึกษาที่ไปทำงานอาสาสมัครทั้ง ๑ องค์กร คือสำนักส่งเสริมสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุบ้านบางแค สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท กลุ่มช.โซ่ อาสา มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก สหทัย

มูลนิธิ มูลนิธิกระเจกเงา และมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ผลการศึกษาจะเห็นได้ว่า ทุกองค์กรที่สำนักบัณฑิตอาสาสมัครได้คัดเลือกและประสานให้นักศึกษาได้ลงไปปฏิบัติงานอาสาสมัครในพื้นที่นั้น นักศึกษาได้เรียนรู้ประเด็นปัญหาสังคมผ่านการทำงานอาสาสมัครทั้งสิ้น ซึ่งจากคำถามการวิจัยที่ผู้ศึกษาได้ตั้งไว้ว่า

นักศึกษามีทัศนคติต่อปัญหาสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่อย่างไร ภายหลังจากการเรียนรู้วิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม และแนวทางการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนในรายวิชา โดยคำถามการวิจัยได้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของรายวิชา ที่เน้นและให้ความสำคัญกับนักศึกษาเมื่อผ่านการศึกษาวิชานี้จะต้องมีความรู้และความเข้าใจประเด็นปัญหาสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งหากจะวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคมแล้ว จะเห็นได้ว่าสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทั้ง ๔ ข้อ คือ ๑) เพื่อให้นักศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ความเข้าใจในประเด็นปัญหาสังคมจากการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง ๒) เพื่อให้นักศึกษามีความรู้เข้าใจในแนวคิด วิธีการทำงานขององค์กรสาธารณะประโยชน์ต่างๆ ๓) เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาทักษะมนุษยสัมพันธ์ และการปรับตัว

ของนักศึกษา บนพื้นฐานสภาพการทำงานจริงในองค์กรสาขารณประโยชน์ และ ๔) เพื่อพัฒนาสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษา ซึ่งจากการวิเคราะห์กรณีศึกษาตามคำถามการวิจัย โดยนำวัตถุประสงค์ของรายวิชามาวิเคราะห์ร่วม อาจสรุปได้ดังนี้

จากกรณีศึกษาองค์กรทั้ง ๗ องค์กร ส่วนใหญ่จะเป็นองค์กรที่ทำงานกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาทางสังคมแทบทั้งสิ้น และมีหนึ่งองค์กรที่ทำงานช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ซึ่งจากทัศนคติต่อปัญหาสังคมของนักศึกษาแล้วจะเห็นว่า นักศึกษาได้เรียนรู้และเข้าใจ และให้ความหมายของปัญหาสังคมว่า “เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและส่งผลให้เกิดปัญหาความเดือดร้อนทั้งกลุ่มเป้าหมายโดยตรงคือตัวเด็กและผู้สูงอายุ ซึ่งปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อสังคมทุกภาคส่วน ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ทางแก้ไขปัญหาคือต้องอาศัยคนในสังคมร่วมมือกัน” สำหรับปัญหาสังคมของกรณีศึกษาทั้ง ๗ กรณีศึกษานั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการเรียนรู้ปัญหาสังคมจากกลุ่มเด็กและมีบางส่วนที่เรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ซึ่งสังคมได้รับผลกระทบต้องจัดตั้งองค์กรขึ้นมาดูแลทั้งในส่วนของการภาครัฐ ได้แก่สำนักพัฒนาการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุบ้านบางแค สถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท ในส่วนองค์กรพัฒนาเอกชน ได้แก่ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก สหทัยมูลนิธิ มูลนิธิกระจกเงา มูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ หรือแม้แต่กลุ่มอาสาสมัครอิสระที่รวมตัวกันเพราะอยากจะมีส่วนช่วยป้องกัน แก้ไขปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับเด็กในสังคมอย่างกลุ่ม ช.โซ่ อาสา ซึ่งจะสังเกตว่าการที่นักศึกษาได้ทำงานกับองค์กรที่ทำงานกับเด็กและผู้สูงอายุ จะสามารถเรียนรู้ปัญหาสังคมได้มาก ดังจะเห็นได้จากกรณีศึกษาของนักศึกษาที่ไปทำงานที่มูลนิธิกระจกเงา ซึ่งได้เปรียบเทียบการทำงาน ๒ งานภายในองค์กรเดียวกันคือโครงการอ่านสร้างชาติ มีลักษณะการทำงานกับคอมพิวเตอร์และหนังสือ ส่วนโครงการโรงพยาบาลมิสุข ได้ทำงานกับเด็กซึ่งประสบภาวะเจ็บป่วย ซึ่งนักศึกษายอมรับว่าความประทับใจความสุขในการทำงานนั้นเกิดขึ้นจากการทำงานโครงการโรงพยาบาลมิสุขมากกว่า เพราะได้เห็นรอยยิ้มเสียงหัวเราะของเด็กที่มีความสุขจากกิจกรรมที่กลุ่มนักศึกษาและเพื่อนๆ ได้ไปจัดให้

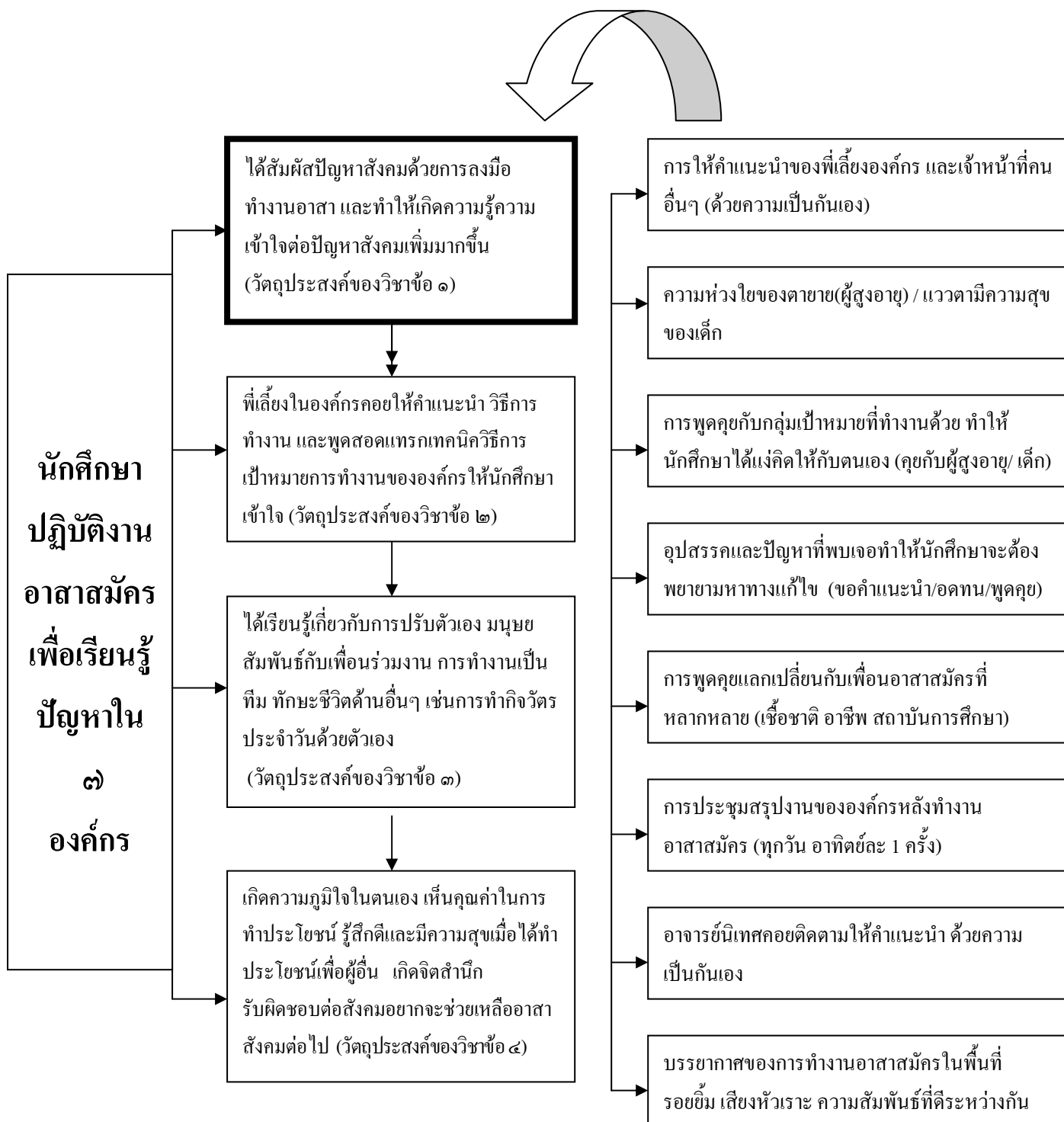
นอกจากเรียนรู้ปัญหาสังคมแล้วทุกกรณีศึกษานักศึกษายังได้เรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเองและมุมมองที่เปลี่ยนไปด้วย หลายคนรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมทำสิ่งดีให้กับสังคม รู้สึกมีความสุข อยากเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเด็กๆ นอกจากนี้ยังรู้สึกว่าการทำงานอาสาสมัครได้ทำให้นักศึกษารู้จักปรับตัว มีมนุษยสัมพันธ์ขึ้น ใจเย็นและคิดรอบด้านมากขึ้น มีกำลังใจที่จะเผชิญปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับตนเองเพราะรู้สึกถึงว่าตนเองนั้นมีความพร้อมและมีคนคอยช่วยอยู่มากมาย ขนาดเด็กที่ตาบอด หรือคนที่มีข้อจำกัดในการใช้ชีวิตด้านอื่นๆ ยังสามารถที่

จะเข้มแข็งและมีวิธีคิดที่จะสู้ชีวิตได้ นอกจากนี้รู้สึกว่าคุณจะไม่ไปเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาสังคมนั้น และจะบอกเล่าไปยังคนรอบข้างด้วย

กระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคม จากกรณีศึกษาทั้ง ๗ องค์กร นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านการลงมือทำงานอาสาสมัครในองค์กร ภายใต้การให้คำแนะนำของพี่เลี้ยงในองค์กรที่ได้ให้ทั้งความรู้ แนวคิด แนวทางและเทคนิควิธีการทำงานขององค์กรซึ่งทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่ประสบภาวะยากลำบากในการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งจากกระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคมนี้ จะเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับการให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่องค์กร และอาจารย์ที่ปรึกษา การเรียนรู้ผ่านความห่วงใยและแวตาแห่งความสุขของกลุ่มเป้าหมาย การพูดคุยต่างๆ ไปแล้วได้ข้อคิดกับตัวนักศึกษา นอกจากนี้การได้เผชิญอุปสรรคปัญหาและพยายามหาทางแก้ไขด้วยความใจเย็นและอดทนและปรึกษาผู้รู้ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนอาสาสมัครหลากหลายกลุ่ม ก็ทำเป็นกระบวนการที่ทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ปัญหาสังคมมากยิ่งขึ้น และหากองค์กรมีการจัดประชุมสรุปการทำงานประจำวัน ถึงสิ่งที่ทำและได้เรียนรู้ในแต่ละวัน ก็จะเป็นเวทีให้นักศึกษาได้เรียนรู้มากยิ่งขึ้นทั้งเรียนรู้จากการทบทวนการทำงานของตัวเอง เรียนรู้จากประสบการณ์ทำงานของเพื่อนร่วมงาน และร่วมกันเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาที่พบก็จะช่วยให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ปัญหาสังคมได้อย่างเป็นระบบ เข้าใจปัญหาสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากกระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคมนี้ สามารถอธิบายได้ว่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของวิชาที่ตั้งไว้ให้นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านการทำงานอาสาสมัครร่วมกับองค์กรที่มีประสบการณ์ แนวคิดวิธีการและเทคนิคในการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายอย่างยาวนาน ซึ่งผลจากการทำงานนอกจากนักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมแล้วนักศึกษายังได้เรียนรู้ตัวเอง ได้พัฒนาทักษะชีวิต และพัฒนามนุษยสัมพันธ์และการปรับตัวเองในหลายด้านของนักศึกษา ซึ่งประสบการณ์ของนักศึกษานี้จะนำไปสู่การรับผิดชอบต่อตัวเองมากยิ่งขึ้น และหากนักศึกษามีโอกาสได้ทำงานอาสาสมัครเพื่อเรียนรู้ปัญหาสังคมและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ก็จะนำไปสู่การเรียนรู้และรับผิดชอบต่อสังคมต่อไปในที่สุด ดังแผนภูมิที่ ๑ สรุปดังนี้

แผนภูมิที่ ๑

การเรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านการฝึกปฏิบัติงานอาสาสมัครของนักศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมของนักศึกษา

การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมของนักศึกษา ในการศึกษาครั้งนี้ สรุปได้ว่า นักศึกษาได้เปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมในประเด็นที่ได้ลงไปสัมผัสและทำงานอาสาสมัคร ร่วมกับองค์กร โดยมีองค์กรได้คอยให้คำแนะนำนักศึกษาในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์กรไม่ว่าจะเป็น แนวคิดวิธีการทำงาน เป้าหมายการทำงาน เหตุผลความจำเป็นในการจัดตั้งองค์กร รวมถึง เทคนิควิธีการทำงาน การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษานี้ เป็นการเปลี่ยนแปลงความคิด ที่เกิด จากความรู้ด้วยประสบการณ์จริงในการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายที่ด้อยโอกาสทางสังคม และการ เปลี่ยนแปลงยังนำไปสู่ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจและอยากเข้าไปช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายที่ได้ สัมผัสอีก เมื่อมีโอกาส โดยอาจกล่าวได้ว่าการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาในครั้งนี้เกิดจาก ประสบการณ์โดยตรง มีผลต่อความคิดต่อปัญหาสังคมในมุมที่ได้มีโอกาสไปสัมผัส ไม่ว่าจะเป็น งานด้านเด็กด้อยโอกาสของสังคม

งานด้านผู้สูงอายุ ส่วนด้านพื้นฐาน ครอบครัว ครอบครัวแม่เป็นสถาบัน สำคัญในการสร้างทัศนคติลดจนการ หล่อหลอมพฤติกรรม แต่งานวิจัยนี้ก็ ยังไม่ได้ศึกษาในรายละเอียดเบื้องต้น ถึง เบื้อง หลัง ครอบครัว ที่มี กระบวนการหล่อหลอมใดที่จะ เกี่ยวข้องหรือสนับสนุนการ

เปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมของนักศึกษาในครั้งนี้ รวมถึงอิทธิพลของกลุ่มต่างๆ กลุ่มของ สังคม เช่น กลุ่มเพื่อน กลุ่มวิชาชีพ กลุ่มสถาบันการศึกษาทุกกลุ่มก็จะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนๆ ที่จะมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อวัยรุ่นหนุ่มสาวของ นักศึกษา นอกจากนี้สื่อต่างๆ ก็อาจมีส่วนต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อประเด็นปัญหาสังคมได้ด้วย

หากจะวิเคราะห์การเรียนรู้ประเด็นปัญหาสังคมในกรณีศึกษาจากภูมิหลัง เมื่อย้อน มองดูภูมิหลัง บางกรณีศึกษาได้มีความรู้เรื่องปัญหาสังคมบ้างก็เพียงผิวเผิน อาจได้รับรู้ผ่านทางสื่อ ที่วิ วิทยุบ้าง (กรณีศึกษาของจินตนา: มูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก) หรือการรับรู้เรื่องราวปัญหาสังคม ผ่านการติดตามแม่ไปทำงานออกหน่วยเคลื่อนที่ให้บริการในการทำใบขับขี (กรณีศึกษาของพุทธ วดี: ช.โซ่ อาสา) นอกจากนี้ในกรณีของนักศึกษาที่ไปทำงานร่วมกับบ้านเด็กอ่อนพญาไท นักศึกษา ก็มีโอกาสรู้เรื่องราวความทุกข์ยากของคนด้อยโอกาสในสถานสงเคราะห์บ้างในโอกาส สำคัญๆ ที่ครอบครัวพาไปทำบุญ จะเห็นได้ว่าการรับรู้ในอดีตของกรณีศึกษาอาจเป็นเพียงส่วนหนึ่ง

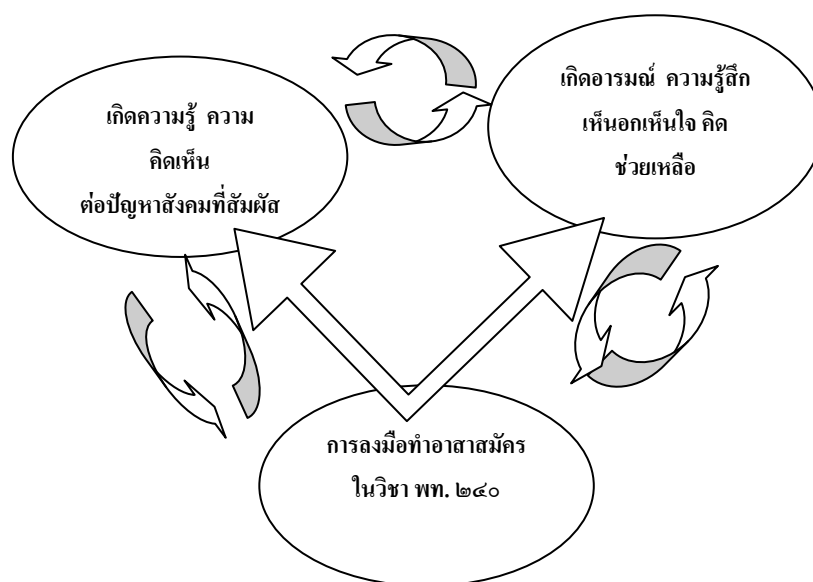
ที่ค่อนข้างผิวเผินไม่ได้สัมผัสปัญหาหรือเข้าใจปัญหาสังคมอย่างแท้จริง แต่การเข้าไปรับรู้ก็อาจทำให้เกิดทัศนคติที่ชอบการบริการ หรือการช่วยเหลือสังคมอยู่บ้างแม้อาจเพียงระดับน้อย แต่เมื่อมีโอกาสได้เข้ามาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็อาจเป็นเหตุให้สนใจที่จะเลือกเรียนวิชาที่มีลักษณะที่ได้มีโอกาสไปสัมผัสหรือช่วยเหลือคนอื่นๆ ในสังคม และเมื่อนักศึกษาได้มาเรียนรู้ปัญหาสังคมด้วยการสัมผัสปัญหาจริงผ่านการทำงานอาสาสมัครในองค์กรต่างๆ ในวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ก็ได้ทำให้เกิดการรับรู้ถึงอารมณ์ ความเหงา ความรู้สึกโดดเดี่ยว ความทุกข์ยากของกลุ่มเป้าหมาย จนแปรเปลี่ยนเป็นความเห็นใจ และสงสาร และมีความมุ่งมั่นตั้งใจอยากจะช่วยเหลือกลุ่มเป้าหมายเหล่านั้นเท่าที่ความสามารถจะอำนวย ซึ่งในส่วนนี้จะเห็นได้จากนักศึกษาที่เข้าทำงานกับองค์กรและทำงานอาสาสมัครสะสมชั่วโมงได้มากกว่า ๖๖ ชั่วโมง (ตามกำหนดของวิชา) มากถึง ร้อยละ ๔๖.๖ ซึ่งเชื่อว่ากระบวนการสร้างการเรียนรู้จากการลงมือทำนี้ หากมีการส่งเสริมสนับสนุนอย่างต่อเนื่องแล้ว การเปลี่ยนแปลงความคิดต่อปัญหาสังคมในครั้งนี้อาจจะเปลี่ยนเป็น “ทัศนคติ” ที่จะทำให้นักศึกษาเกิดพฤติกรรมทำงานอาสาสมัครที่ถาวรในอนาคตได้

จากผลการศึกษานี้ ระดับการเปลี่ยนแปลงของนักศึกษา อาจยังไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดเปลี่ยนทัศนคติที่จะนำไปสู่แนวโน้มของการมีพฤติกรรมช่วยเหลือสังคมหรือรับผิดชอบต่อสังคมในอนาคต เพราะเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นจะต้องใช้เวลาและมีปัจจัยหรือกระบวนการอื่นมาสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในการศึกษาครั้งนี้สนใจการศึกษาในระดับทัศนคติ ที่จะอธิบายว่าในรายวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคมนี้ กำหนดเงื่อนไขให้มีการ “การปฏิบัติ” ที่มุ่งเน้นประเด็นการเรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านการลงมือทำงานอาสาสมัครร่วมกับองค์กรทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมโดยเฉพาะในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายการทำงานขององค์กร การเข้าไปคลุกคลี สัมผัสประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับคนอีกกลุ่มหนึ่งในสังคมที่แตกต่างจากผู้คนรอบข้างในชีวิตประจำวันของนักศึกษา ด้วยระยะเวลาที่มีความต่อเนื่องจำนวนถึง ๖๖ ชั่วโมง นี้ ประกอบกับระบบเจ้าหน้าที่พี่เลี้ยงในองค์กรคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด และระบบอาจารย์นิเทศที่คอยสนับสนุนการเรียนรู้ด้วย ย่อมทำให้นักศึกษาได้ค่อยๆ ซึมซับเรียนรู้ปัญหาสังคมในประเด็นที่ได้เข้าไปสัมผัสทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงสาเหตุที่มาของปัญหา และยินดีที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือหรือคลี่คลายสถานการณ์ปัญหา รู้สึกความรู้สึกรู้สึกเห็นอกเห็นใจ สงสารกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสและได้รับความยากลำบาก ในขณะเดียวกันการเรียนรู้ปัญหาสังคมของนักศึกษาก็ยังพบกว่าเกิดอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดกับตัวนักศึกษาเองว่า รู้สึกภูมิใจว่าตนเองได้ทำประโยชน์ต่อผู้อื่น รู้สึกได้ว่าความทุกข์ยากที่ตนเองพบเป็นเพียงปัญหาส่วนน้อยมากเมื่อเทียบกับ

ชีวิตของกลุ่มคนยากลำบากมากมายที่ไปพบเจอ เช่น เด็กตาบอด เด็กที่ประสบปัญหาครอบครัว หรือเด็กที่ป่วยไม่สามารถใช้ชีวิตได้ตามปกติ

ซึ่งหากจะสรุปเป็นผังความคิด (ดูแผนภูมิที่ ๒) อาจสามารถอธิบายได้ว่า การปฏิบัติงานอาสาสมัครในองค์กร ทำให้เกิดความรู้ ความคิดเห็นต่อปัญหาสังคมในมุมที่ไปสัมผัส และเกิดอารมณ์ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจจากความรู้ที่นักศึกษาได้รับทำให้เกิดการเปลี่ยนทัศนะในระดับอารมณ์ความรู้สึก พอเกิดความรู้สึก หรืออารมณ์ที่เห็นอกเห็นใจก็ยิ่งส่งผลให้สามารถปฏิบัติงานอาสาสมัครได้อย่างมีความสุข ภูมิใจที่ได้ช่วยเหลือจึงปฏิบัติได้ครบตามกำหนด ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนะนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับเบื้องต้นที่เกิดจากการได้เข้าไปสัมผัสปัญหาสังคมด้วยตนเองในการลงมือทำงานอาสาสมัคร แล้วทำให้เกิดความรู้มากขึ้นต่อปัญหาสังคม อันนำไปสู่อารมณ์ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งกระบวนการการเรียนรู้นี้ได้สลับกันไปมา หรือไขว้ไปมาได้อยู่ตลอด ในกระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคมของนักศึกษาผ่านวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัคร กับการพัฒนาสังคม

แผนภูมิที่ ๒
การเปลี่ยนแปลงทัศนะต่อปัญหาสังคมของนักศึกษา

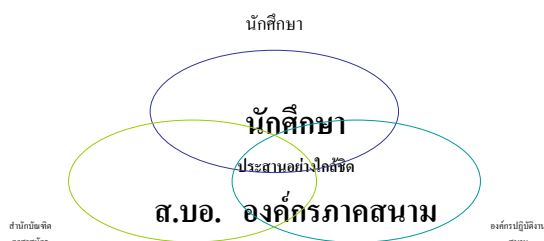

ในแง่ของ “การเรียนรู้ด้วยการให้บริการสังคม” ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาการเรียนรู้ที่ตัวของผู้เรียนรู้ คือ “นักศึกษา” เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ปัญหาสังคม เพื่อที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนะต่อปัญหาสังคมในมุมที่เข้าใจอย่างเป็นระบบ การเข้าไปมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมผ่านการลงมือทำงานอาสาสมัครของนักศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับ

การพัฒนาสังคมนี้ ในกระบวนการนี้นักศึกษาจะได้เรียนรู้ชีวิตของผู้อื่นในสังคม พร้อมกับการบริการผู้อื่น บริการสังคม และในขณะเดียวกันนักศึกษาก็ได้เรียนรู้และรู้จักตนเองและพัฒนาตนเอง พร้อมๆ กับการเกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจสังคมและอยากร่วมพัฒนาสังคมต่อไป

ซึ่งหากวิเคราะห์ในองค์ประกอบการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ การเห็นอกเห็นใจ และอยากเข้าไปมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคมในอนาคตนั้น องค์ประกอบการเรียนรู้ในรายวิชา พท. ๒๔๐ ที่ได้กำหนดไว้ มีองค์ประกอบ 3 ส่วนหลักคือ ในส่วนของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร มีบทบาทสำคัญในการให้องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมในการทำงานอาสาสมัคร ทั้งในส่วนแนวคิด ทฤษฎี และเทคนิควิธีการทำงานอาสาสมัคร รวมถึงการกำหนดกิจกรรมร่วมการสัมมนาสรุปบทเรียน และให้นักศึกษาได้สะท้อนบทเรียนการเรียนรู้ผ่านการเขียนรายงานส่วนบุคคล โดยมี “ระบบอาจารย์เทศ” เป็นผู้ให้คำแนะนำติดตามและกระตุ้นการทำงานของนักศึกษา ส่วนองค์กรปฏิบัติงานสนามจะเป็นพื้นที่ที่นักศึกษาเข้าไปหาประสบการณ์ตรงด้วยการเรียนรู้และบริการสังคม ผ่านการทำงานอาสาสมัครร่วมกับเจ้าหน้าที่องค์กรและรับคำแนะนำอย่างใกล้ชิด โดย “ระบบพี่เลี้ยง” ตลอดระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๖๖ ชั่วโมง พร้อมทั้งประเมินผลการปฏิบัติงานสนามให้กับนักศึกษาด้วย และองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในกระบวนการนี้คือ “นักศึกษา” ซึ่งเป็นผู้ที่ตัดสินใจเลือกเข้ามาเรียนรู้ในกระบวนการนี้ และได้ออกไปอาสาทำงานบริการสังคมไปพร้อมๆ กับการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความรู้ ความคิด และทักษะต่อเรื่องราวปัญหาสังคมในมุมที่ได้ไปสัมผัส และที่สำคัญองค์ประกอบในการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติของนักศึกษานี้ จะต้องมีการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ ระหว่าง ๓ ฝ่าย คือ สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร องค์กรปฏิบัติงานอาสาสมัคร และนักศึกษา (แผนภูมิที่ ๓) เพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมผ่านรายวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม เกิดประโยชน์ต่อการเข้าใจปัญหาสังคมในมุมที่นักศึกษาได้ไปสัมผัสอย่างเป็นระบบ การได้เข้าไปมีส่วนร่วมรับรู้ รับฟัง และบริการผู้อื่น ได้พบเห็นเรื่องราวปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตของผู้อื่น อันนำไปสู่ปัญหาที่สังคมจะต้องร่วมกันแก้ไข ซึ่งเมื่อมีการพัฒนานักศึกษาด้วยกระบวนการนี้อย่างต่อเนื่อง น่าจะนำไปสู่การเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมของนักศึกษาต่อไปในอนาคต

แผนภูมิที่ ๓
ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการเรียนรู้ปัญหาสังคม
ด้วยการบริการสังคมของนักศึกษา

บทสรุปและข้อสังเกต เรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมไทยของนักศึกษา

๑) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของนักศึกษาต่อปัญหาสังคมไทย

จากผลการวิจัยไม่ว่าจะเป็นความคิดเห็นของนักศึกษาที่ประเมินตนเองเกี่ยวกับการเปลี่ยนทัศนคติต่อปัญหาสังคมไทย หรือความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่องค์กร และอาจารย์นิเทศ ต่างก็เห็นสอดคล้องกันว่านักศึกษาภายหลังจากรับเรียนวิชานี้ ซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานอาสาสมัคร ด้วยการสัมผัส คลุกคลีกับปัญหาของกลุ่มคนต่างๆ ที่ค่อยโอกาสในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเด็ก หรือ ผู้สูงอายุ แต่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อปัญหาสังคมไทยนี้ ยังคงอยู่ในขอบข่ายของประเด็นปัญหาที่ได้เข้าไปสัมผัส อาจยังไม่ได้สามารถระบุได้ว่านักศึกษาจะเรียนรู้ปัญหาสังคมแล้วเชื่อมโยงประเด็นปัญหาที่ตนสัมผัสกับปัญหาสังคมด้านอื่นๆ ได้หรือไม่ เนื่องจากระยะเวลาที่นักศึกษาเข้าปฏิบัติงานร่วมกับองค์กรเป็นเพียงระยะเวลาเพียง ๖๖ ชั่วโมง

อย่างไรก็ตามเมื่อนักศึกษาได้ไปสัมผัสปัญหาสังคมในบทบาทตามภาระงานที่องค์กรมอบหมายอาจเป็นเพียงมุมใดมุมหนึ่งของปัญหา แต่นั่นจะเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้จากจุดย่อยอย่างลึกซึ้ง ภายใต้งานให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่องค์กรซึ่งมีประสบการณ์ในการทำงานด้านปัญหาสังคมนั้นๆ เชื่อว่าจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ศึกษาค่อยๆ พัฒนาและเรียนรู้ปัญหาสังคมอย่างเข้าใจและไม่ตัดสินผู้คนรอบข้างในสังคมด้วยแค่มุมมองความรู้ของตนเอง

๒) ปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ

หากจะวิเคราะห์ถึงปัจจัยเอื้อต่อการเปลี่ยนทัศนคติของนักศึกษาแล้ว ก็จะพบว่า มีระบบต่างๆ มากมายที่นักศึกษาเข้าไปเกี่ยวข้องสัมผัสและเอื้อให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าจะเป็นระบบเจ้าหน้าที่ที่เป็นพี่เลี้ยงในองค์กรที่คอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด ติดตาม ดูแลเอาใจใส่นักศึกษาอย่างเป็นกันเอง แนะนำสั่งสอนเหมือนลูกหลาน และมีเป้าหมายที่จะร่วมพัฒนาตัวนักศึกษาอย่างแท้จริง เช่น สหทัยมูลนิธิ หรือกลุ่มช.โซ่ อาสา

ซึ่งนอกจากจะดูแลนักศึกษาแต่ละคนแล้วเจ้าหน้าที่ยังมีส่วนเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาด้วยกันเองซึ่งมีความแตกต่างและมาจากหลายคณะหลายสาขาวิชาให้รู้จักกันและทำงานเป็นทีมร่วมกันด้วย

นอกจากนี้เมื่อนักศึกษาได้เข้าไปปฏิบัติงานจริงร่วมกับองค์กร ก็พบว่านักศึกษาได้ไปสัมผัสกับผู้คนมากมายไม่เพียงแค่ว่าเจ้าหน้าที่ที่พี่เลี้ยงโดยตรงเท่านั้น แต่ยังมีเจ้าหน้าที่คนอื่นๆ ในองค์กรที่นักศึกษาได้รู้จักและให้คำแนะนำนักศึกษาด้วยความยินดี หรือการได้เจอเพื่อนๆ อาสาสมัครที่มาจากหลายสาขาอาชีพ ทั้งที่เป็นนักศึกษา และผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน อาสาสมัครไทย อาสาสมัครต่างประเทศ การที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนทำให้ความคิดความเห็นในมุมมองที่แตกต่างหลากหลายไม่เพียงแค่ว่าเรื่องงานอาสาสมัครในองค์กรร่วมกันเท่านั้น แต่อาจยังหมายถึงการสร้างเครือข่าย การรู้จักงานอาสาสมัครอื่นๆ ขององค์กรอื่นๆ มากขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานร่วมกันของนักศึกษากับบุคคลอื่นๆ รอบตัวส่งผลให้เกิดบรรยากาศที่ดีของการทำงาน สุขสบายเสียหัวเราะในขณะทำงานบ่อยๆ เกิดขึ้นจนทำให้รู้สึกสนุกและสามารถไปทำงานครั้งต่อไปด้วยหลายองค์ประกอบไม่เพียงแค่ว่าสะสมชั่วโมงให้ครบตามจำนวนกำหนดเท่านั้น ซึ่งตรงนี้จะเห็นได้จากผลการศึกษาที่มีนักศึกษาที่ตอบแบบสอบถามมากถึง ร้อยละ ๔๖.๗ ที่สะสมชั่วโมงการทำงานได้มากกว่าที่กำหนด

ในส่วนระบบอาจารย์นิเทศซึ่งถือว่าเป็นตัวจักรสำคัญในส่วนการจัดการศึกษาวิชานี้ที่มีบทบาทในการติดตามดูแลกำกับให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานอาสาสมัครในสนามให้ได้ความรู้ครบถ้วนตามหลักการแล้ว ยังมีส่วนช่วยในการสอนเทคนิคการทำงานอาสาสมัครและช่วยผลักดันให้นักศึกษาสำเร็จรายวิชานี้ไปได้อย่างรวดเร็ว

ข้อเสนอเพื่อปรับปรุงกระบวนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคม

จากผลการศึกษาในส่วนแนวทางการปรับปรุงรายวิชา พท. ๒๔๐ เพื่อเอื้อให้นักศึกษาเรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านวิชานี้ได้มากที่สุดนั้น ในกลุ่มของนักศึกษา เจ้าหน้าที่ในองค์กร และอาจารย์ที่ปรึกษา ได้เสนอต่อแนวทางการปรับปรุงไว้อย่างน่าสนใจ ในส่วนนี้จึงสรุปแนวทางการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนในวิชา พท. ๒๔๐ ดังนี้

๑. การเรียนภาคทฤษฎีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคม (ในรายวิชา กำหนดการเรียนช่วงแรกเพื่อเตรียมความพร้อมไว้ ๔ คาบๆ ละ ๓ ชั่วโมง โดย ๒ คาบแรก เป็นบรรยายให้ความรู้ คาบที่ ๓ เป็นการเชิญองค์กรมานำงานอาสาสมัครเพื่อให้นักศึกษาเลือก และคาบที่ ๔ เป็นการสอนเทคนิคการทำงานอาสาสมัคร)

๑) การเรียนเนื้อหาทฤษฎีและแนวคิด ควรใช้วิธีการสอนจึงควรใช้รูปแบบการบูรณาการเนื้อหาที่หลากหลาย ที่เกี่ยวข้องกับ สถานการณ์ปัญหาสังคมไทย สถานการณ์งานอาสาสมัครในสังคมไทยและต่างประเทศ บทบาทความสำคัญของนักศึกษาต้องงานอาสาสมัคร และควรเพิ่มความเพิ่มความรู้พื้นฐานที่สำคัญ เช่น วิชาจิตวิทยา และสังคมสงเคราะห์ ซึ่งความรู้นี้จะสอดคล้องกับลักษณะงานที่นักศึกษาไปทำร่วมกับองค์กรซึ่งเน้นหลักการทำความเข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และช่วยเหลือเพื่อให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ การสอนควรออกแบบเป็นกระบวนการให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้มาก

๒) การเรียนส่วนเทคนิคการทำงานอาสาสมัคร ผู้สอนควรมุ่งให้นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญบทบาทอาสาสมัครและการสอนเทคนิคการทำงานอาสาสมัคร การเรียนในส่วนนี้ควรทำเป็นกระบวนการให้นักศึกษามีส่วนร่วม โดยออกแบบให้ครอบคลุมประเด็นเทคนิค วิธีการทำงานอาสาสมัคร การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และการฝึกทักษะเรื่องการวางตัว และการปรับตัวในการทำงานเป็นทีมร่วมกับผู้อื่น และในเวลาอันจำกัดนี้หากสามารถรวมทักษะที่จำเป็นหลายๆ ด้านในการทำงานอาสาสมัคร เช่น การสร้างมนุษยสัมพันธ์ การพูดในที่ชุมชน การแสดงความคิดเห็น การคิดวิเคราะห์ คิดเชิงวิพากษ์ ก็จะเกิดประโยชน์ต่อการเตรียมความพร้อมให้นักศึกษามากขึ้น

๓) กระบวนการเลือกองค์กรปฏิบัติงานอาสาสมัคร เปิดช่องทางให้นักศึกษาสามารถเลือกองค์กรปฏิบัติงานตามความสนใจเองได้ด้วย เพราะการเรียนรู้ผ่านประเด็นที่สนใจเป็นพื้นฐานเดิมจะมีส่วนช่วยให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น

๒. การเรียนภาคปฏิบัติงานอาสาสมัครในพื้นที่เพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคม

๑) การเริ่มต้นการทำงานในพื้นที่ด้วยการปฐมนิเทศของเจ้าหน้าที่ที่เลี้ยงในองค์กรระบบการนิเทศของอาจารย์ที่ปรึกษาที่วางแผนการติดตามการทำงานของนักศึกษาร่วมกันตั้งแต่ว่างแรก จะช่วยเอื้อให้นักศึกษามีความพร้อมและสามารถเรียนรู้ประเด็นปัญหาสังคมได้มากยิ่งขึ้น

๒) การประสานและคัดเลือกองค์กรปฏิบัติงานสนามควรเน้นความหลากหลายทั้งประเด็นเนื้อหาเพื่อให้นักศึกษาเลือกตามความสนใจ และควรจะมีองค์กรที่ใกล้เคียงมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นตัวเลือกให้นักศึกษาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากนักศึกษาที่ไปปฏิบัติงานหลายองค์กรมีปัญหาเรื่องการเดินทางที่ต้องใช้ระยะเวลานาน และใช้ค่าใช้จ่ายในการเดินทางมาก

๓) การลงพื้นที่ทำงานอาสาสมัคร หากนักศึกษานำสมุดบันทึกที่ทางรายวิชาแจกให้ไปใช้ในการจดบันทึกผลการปฏิบัติงานอาสาเป็นประจำวันอย่างต่อเนื่อง ก็จะช่วยฝึกนักศึกษาในการเขียน และฝึกตั้งข้อสังเกตการทำงานในแต่ละวัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทักษะการเขียนรายงานส่วนบุคคลที่กำหนดให้นักศึกษาทุกคนเขียนส่งช่วงปลายภาคการศึกษาด้วย

๓. การสัมมนาสรุปบทเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคม

๑) การจัดสัมมนาสรุปบทเรียน พบปัญหาว่านักศึกษาไม่สามารถเข้าร่วมสัมมนาสรุปบทเรียนได้ตลอดระยะเวลา จะสนใจเพียงแค่การนำเสนอของกลุ่มตนเอง ซึ่งอาจแก้ไขโดยการจัดนอกสถานที่ อาจจัดวันเสาร์-อาทิตย์ และให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการจัดสัมมนาสรุปควรจัดเป็นกิจกรรม ที่มีกระบวนการให้นักศึกษาได้คิดทบทวนและบอกเล่าประสบการณ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหาการทำงานของนักศึกษา เพื่อให้ นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมได้อย่างเป็นระบบ ทั้งผ่านระบบการคิดของตนเองและผ่านการแลกเปลี่ยนฟังคำบอกเล่าประสบการณ์จากเพื่อนๆ และในวงสัมมนาควรประกอบด้วย เจ้าหน้าที่พี่เลี้ยงจากองค์กร และอาจารย์นิเทศเข้าร่วมฟังและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักศึกษาด้วย

๒) ควรมีการเผยแพร่ผลการทำของนักศึกษา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษากลุ่มอื่นๆ มีความสนใจปัญหาสังคมมากขึ้น อาจเสนอในรูปแบบวีดิโอ นิทรรศการ รูปภาพกิจกรรมต่างๆ หรืออาจจะรวบรวมประสบการณ์ของนักศึกษาจัดทำเป็นหนังสือเล่มเพื่อเผยแพร่ต่อผู้สนใจด้วย

๓) สำนักบัณฑิตอาสาสมัครควรจัดงบประมาณให้ชัดเจนสำหรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชา พท. ๒๔๐ หากงบประมาณสำนักบัณฑิตอาสาสมัครค่อนข้างจำกัด การขอทุนจากแหล่งทุนภายนอกเพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษาก็จะเอื้อให้การจัดการกระบวนการเรียนรู้ในส่วนของการสัมมนาสรุปบทเรียนของนักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคมได้มากยิ่งขึ้น

๔. การทำรายงานส่วนบุคคลที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้ปัญหาสังคม

๑) การทำรายงานส่วนบุคคลจะเป็นส่วนสำคัญที่นักศึกษาจะได้เวลาทบทวนตัวเอง เป็นการจัดระบบความคิด ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานจริง เพื่อนำมาทบทวน วิเคราะห์ และสรุปการเรียนรู้ปัญหาสังคมผ่านการทำงานอาสาสมัคร ได้หลากหลายแง่มุม ทั้งสาเหตุของปัญหา สภาพปัญหา และแนวทางการป้องกันแก้ไขทำให้มีส่วนช่วยเรียนรู้ปัญหาสังคมมากขึ้น แต่รายงานควรเน้นให้นักศึกษาได้แสดงความคิดเห็นจากมุมมองของนักศึกษาและเชื่อมโยงการทำงานของนักศึกษาร่วมกับองค์กร (เพราะนักศึกษาส่วนใหญ่จะคัดลอกข้อมูลองค์กรมาใส่ในรายงานจนขาดการวิเคราะห์ นักศึกษายังมองเพียงแค่กิจกรรมที่ตนเองลงไปปฏิบัติยังไม่มีการวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา เพื่อจะนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการป้องกันปัญหาสังคมต่อไป)

๒) รายงานส่วนบุคคลของนักศึกษา ซึ่งจะสะท้อนการเรียนรู้ของนักศึกษาในการทำงานอาสาสมัครร่วมกับองค์กร สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ควรจัดส่งรายงานให้กับองค์กร

ภาคสนามด้วย เพื่อให้องค์กรได้รับทราบและร่วมกันพัฒนากระบวนการดูแลนักศึกษาให้เรียนรู้ ปัญหาสังคมพร้อมกับการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบสังคมร่วมกันต่อไป

๓) รูปแบบรายงานส่วนบุคคลควรเปิดกว้างให้นักศึกษาเขียนหลากหลายรูปแบบ ตามความถนัด อาจเป็นการเล่าเรื่องจากภาพ หรือการจัดทำเป็นสื่อต่างๆ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร อาจใช้รายงานของนักศึกษาเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์รายวิชา

๕. ระบบอาจารย์นิเทศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคมของนักศึกษา

๑) ระบบอาจารย์นิเทศ เป็นกลไกสำคัญหนึ่งในกระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคม ผ่านวิชา พท. ๒๔๐ ฉะนั้นอาจารย์นิเทศเองควรตระหนักในความสำคัญของบทบาท และอุทิศเวลา เพื่อช่วยกระตุ้นติดตามให้คำปรึกษาให้นักศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้ ความเอาใจใส่ของอาจารย์ นิเทศนอกจากจะส่งผลดีต่อนักศึกษาแล้ว ในแง่องค์กรเมื่อเห็นความทุ่มเทตั้งใจติดตามของอาจารย์ นิเทศแล้วองค์กรก็จะให้ความสำคัญกับนักศึกษามากขึ้น และทำให้บรรยากาศในการดูแลติดตาม การทำงานของนักศึกษาเป็นไปด้วยดี ซึ่งจะเอื้อให้นักศึกษาเกิดความมั่นใจและเกิดการเรียนรู้ปัญหา สังคมได้ดีขึ้น

๒) อาจารย์นิเทศควรให้ความสำคัญ กับการติดตามดูแลให้คำแนะนำนักศึกษาด้วยการใช้เวลา ลงพื้นที่ติดตามสร้างขวัญและกำลังใจให้กับนักศึกษาเพื่อให้นักศึกษาจะได้รู้สึกมั่นใจ และ ควรมีการติดต่อประสานงานให้คำแนะนำนักศึกษาอย่างเป็นระยะ สม่ำเสมอ และมีเวลาไปนิเทศ ติดตามกระตุ้นการทำงาน และเปิดช่องทางการสื่อสารให้นักศึกษาเข้าถึงหลากหลาย

๓) อาจารย์นิเทศควรทำความเข้าใจลักษณะงานขององค์กรอย่างชัดเจน พร้อมทั้ง กำหนดบทบาทภาระงานและขอบเขตงานที่นักศึกษาจะไปปฏิบัติร่วมกับองค์กร พร้อมทั้งควรนำ นักศึกษาเข้าไปแนะนำตัวกับองค์กร เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจอันดีระหว่างกันพร้อมทั้ง สังเกตการเริ่มปฏิบัติงานของนักศึกษา

๔) ควรติดตามนิเทศอย่างน้อย ๒ ครั้ง และการนิเทศควรตั้งคำถามให้นักศึกษา คิดต่อหรือค้นหาคำตอบที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน และควรการสอดแทรกเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่สำคัญซึ่งอาจารย์นิเทศควรได้สะท้อนกลับรายงานส่วนบุคคลภายหลังอ่านงานแล้ว จะเป็นการทวนความคิด กระตุ้นให้นักศึกษาตระหนักและเกิดความรู้สึกลอยการทำงานอาสาต่อไปได้

๕) หากเป็นไปได้ก่อนลงฝึกภาคสนาม อาจารย์ที่ปรึกษาควรมีการสรุป สถานการณ์ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันให้นักศึกษาเข้าใจ หรือมีกระบวนการอื่นใดที่ช่วยเสริม ให้นักศึกษาเข้าใจสถานการณ์ปัญหาสังคม เพราะพื้นฐานของนักศึกษามาจากสาขาคณะที่แตกต่าง

กันบทบาทอาจจะต้องเป็นผู้ดูแลแนวทางกว้างๆ รายละเอียดควรให้อาสาสมัครตัดสินใจร่วมกันกับองค์กร

๖) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์นิเทศและนักศึกษาในการให้คำแนะนำอย่างเป็นกันเอง จะช่วยให้นักศึกษามีทัศนคติที่ดีต่องานอาสาสมัคร และจะเอื้อต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคมในพื้นที่ได้ด้วย

๗) ในบทบาทอาจารย์นิเทศเองควรจะเป็นได้ทั้งอาจารย์ให้คำแนะนำในเรื่องประเด็นทางวิชาการ และในขณะเดียวกันก็ควรมีบทบาทเป็นที่เลี้ยง ที่ช่วยสอนเทคนิคในการปรับตัวเข้ากับทุกฝ่าย ความรับผิดชอบ วุฒิภาวะทางอารมณ์ รวมทั้งประเด็นการทำงานเป็นทีมของเพื่อนนักศึกษาที่ไปปฏิบัติงานในองค์กรเดียวกันก็เป็นสิ่งสำคัญ หากอาจารย์นิเทศสามารถเป็นสื่อกลางในการสร้างความรู้จักและความคุ้นเคยให้กับนักศึกษาที่มาจากหลากหลายคณะได้ ก็จะส่งผลให้การทำงานอาสาสมัครองค์กรเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนต่างคณะทำให้เกิดการเรียนรู้ประเด็นปัญหาสังคมได้หลากหลายมากขึ้น

๖. ระบบเจ้าหน้าที่พี่เลี้ยงในองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ปัญหาสังคมของนักศึกษา

๑) การมอบหมายงานให้นักศึกษาทำในองค์กร ควรให้นักศึกษามีส่วนร่วมตามศักยภาพที่นักศึกษามี และพยายามสะท้อนบทเรียนที่เกิดจากสิ่งที่นักศึกษาทำให้เกิดประโยชน์ต่อนักศึกษา กระบวนการในองค์กรหากมีการจัดประชุมสรุปบทเรียนจากการทำงานในแต่ละวัน ปัญหา อุปสรรค แนวทางแก้ไข และให้อาสาสมัครร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จะเป็นกระบวนการที่เกิดประโยชน์เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาเป็นอย่างมาก

๒) เจ้าหน้าที่ในองค์กรควรติดตามให้คำแนะนำและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับนักศึกษาอยู่เสมอ เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะงานที่นักศึกษาจะต้องปฏิบัติ และมีการตั้งคำถามเป็นระยะเพื่อฝึกให้นักศึกษาคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ

๓) หากเจ้าหน้าที่ในองค์กรช่วยให้คำแนะนำ สร้างสัมพันธ์ให้นักศึกษาแต่ละคนได้รู้จักกันผ่านการทำงานอาสาสมัครได้ด้วย ก็จะทำให้นักศึกษาสามารถปรับตัวและเรียนรู้เข้าใจการทำงานเป็นทีม และฝึกความรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการกลุ่ม ก็จะช่วยให้นักศึกษาเกิดพลังในการร่วมแรงร่วมใจและเรียนรู้งานอาสาสมัครได้ดีขึ้น เนื่องจากนักศึกษาที่ลงทะเบียนในรายวิชามาจากหลากหลายคณะ การไปทำงานในองค์กรเดียวกันอาจเกิดปัญหาความขัดแย้งและไม่สามารถจัดการปัญหาได้ หากองค์กรจะช่วยหลอมพฤติกรรมและอบรมให้คำแนะนำตามโอกาส ก็จะช่วยให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้และทำงานเป็นทีมได้ด้วย

๔) ควรมีการจัดกิจกรรมงานอาสาสมัครให้อาจารย์นิเทศ เจ้าหน้าที่ นักศึกษาได้ทำร่วมกัน ๑ วัน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน และการใส่ใจติดตามรับรู้และช่วยเหลือ จะทำให้เกิดความรู้สึกดี และอยากเอาเป็นเยี่ยงอย่างในการทำงานอาสาสมัคร และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันมีส่วนเอื้อให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ปัญหาสังคมได้ด้วยความสุขและสนุกสนานอีกด้วย

๕) บางองค์กรเจ้าหน้าที่ มีภารกิจงานมากไม่สามารถไปดูแลนักศึกษาให้คำแนะนำได้อย่างเต็มที่ หากองค์กรมีการจัดระบบพี่เลี้ยงในองค์กรส่งต่อพี่เลี้ยงในพื้นที่งานที่นักศึกษาไปทำงานประจำและเปิดโอกาสให้นักศึกษาไปขอคำแนะนำได้เมื่อมีปัญหาในการทำงานก็จะช่วยให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ และเข้าใจการทำงาน อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ปัญหาสังคมได้มากขึ้น

๖) ภายในองค์กรเองควรมีการแจ้งให้บุคลากรในองค์กรของตนเองทราบเกี่ยวกับนักศึกษาอาสาสมัคร และบทบาทการทำงาน เพื่อให้บุคลากรในองค์กรสามารถให้คำแนะนำอย่างเป็นกันเองแก่นักศึกษาเมื่อพี่เลี้ยงตัวจริงไม่อยู่

๗) การจัดระบบการปฏิบัติงานของนักศึกษากับหน่วยงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นเนื่องจากปัจจุบันไม่มีการติดตามผลการปฏิบัติงานอาสาสมัครอย่างชัดเจน อาจต้องมีการอบรมเพิ่มความรู้ให้เจ้าหน้าที่องค์กรหรือพี่เลี้ยง ให้ได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงสภาพปัญหาสังคมในปัจจุบันที่เกิดขึ้นไปพร้อมๆกันด้วย เพื่อเอื้อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ปัญหาสังคม เพราะการที่นักศึกษามาฝึกงานกับองค์กรทำให้เจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้ศึกษาได้มีข้อเสนอแนะต่อสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และข้อเสนอแนะต่อการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะต่อสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร

๑) รายวิชา พท. ๒๔๐ เป็นการเรียนมุ่งให้เกิดการเรียนรู้ปัญหาสังคมเพื่อนำไปสู่การรู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมในที่สุด เป็นการเรียนรู้เชิงทักษะ ดังนั้นการออกแบบกิจกรรมจะต้องให้นักศึกษาเกิดความรู้สึกให้ได้ ว่านักศึกษามีส่วนสำคัญในการช่วยสังคม และเกิดความตระหนัก พร้อมและยินดีที่จะทำงานอาสาสมัครต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องท้าทายสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ที่จะนำองค์ความรู้จากประสบการณ์ผลิตบัณฑิตอาสาสมัครมายาวนานมาปรับปรุงรายวิชาเพื่อเอื้อให้นักศึกษาได้เรียนรู้ให้มากที่สุดในช่วงเวลาสั้น ๆ

๒) การจัดกิจกรรมเสริมในรูปแบบงานบริการสังคม โดยมีลักษณะคล้ายโครงการนักศึกษาอาสาสมัครบริการสังคม อาจยังมีความจำเป็นต่อการพัฒนานักศึกษา เพื่อให้นักศึกษามีความเคยชินต่อการให้ และอยากทำอาสาต่อไปเรื่อยๆ ภายหลังสำเร็จการศึกษา แต่การจัดกิจกรรมเสริมสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร อาจมีข้อจำกัดด้วยงบประมาณดำเนินการ ซึ่งสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร อาจดำเนินการโดยประสานองค์กรภาคธุรกิจที่มีแนวคิดการจัดทำโครงการความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ในองค์กรเพื่อสนับสนุนงบประมาณดำเนินการต่อไป

๓) มิตรภาพและความเป็นกันเองจากเจ้าหน้าที่/อาจารย์นิเทศ ของสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ที่ช่วยสร้างบรรยากาศในการอยู่เรียนรู้และเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริการด้วย “จิตอาสา” ซึ่งนักศึกษาจะซึมซับและเอาเป็นแบบอย่างในการทำงานบริการผู้อื่นด้วยใจ และทำให้นักศึกษากล้าซักถามและแลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่ ทำให้ฝ่ายจัดการศึกษาได้รับรู้ปัญหาและสามารถแก้ไขได้ทันที และการเลี้ยงอาหารว่างและเครื่องดื่มในบางโอกาสก็สามารถสร้างความประทับใจให้กับนักศึกษาในการสนใจงานอาสาสมัครเพื่อสังคมมากยิ่งขึ้นด้วย

๔) สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ควรให้ความสำคัญกับวิชา พท. ๒๔๐ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับอาจารย์ผู้สอนในการนับโหลดงานให้อาจารย์ผู้รับผิดชอบวิชา การเอื้ออำนวยเรื่องทรัพยากรในการสอนรายวิชานี้ การอำนวยความสะดวกการเดินทางให้อาจารย์ในการนิเทศงาน ซึ่งทำให้อาจารย์สามารถทำงานได้เต็มที่ขึ้น ในส่วนขององค์กรร่วมรับนักศึกษาทำงานอาสาสมัคร ก็ควรจะอำนวยความสะดวกในเรื่องการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรมกับสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ด้วย

๒. ข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยควรจะร่วมกับสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร ผลักดันแนวคิดการสร้างจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมในกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัย โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคมด้วยการลงมือปฏิบัติงานอาสาสมัคร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ อันจะนำไปสู่เป้าหมายคือการพัฒนาตัวนักศึกษา และฝึกความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยมีแนวทางดังนี้

๑) กำหนดให้วิชา พท. ๒๔๐ เป็นวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาธรรมศาสตร์ที่ควรเรียนวิชานี้ ก่อนจบการศึกษา เพื่อหล่อหลอมความเป็นธรรมศาสตร์ให้เป็นเอกลักษณ์ของนักศึกษา

๒) ผลักดันรายวิชาบังคับอื่นของมหาวิทยาลัย ให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้ปัญหาสังคมได้อย่างแท้จริงโดยประยุกต์ใช้ฐานกระบวนการจากเรียนรู้ปัญหาสังคม ของวิชา พท. ๒๔๐

๓) การกำหนดให้นักศึกษาในธรรมศาสตร์ ต้องผ่านการลงทะเบียนวิชา มธ. ๑๒๐ สหวิทยาการสังคมศาสตร์ พท. ๒๔๕ นักศึกษากับการพัฒนาตนเอง และ พท. ๒๔๐ งาน

อาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม ตามลำดับ โดยกำหนดเป็นวิชาบังคับ จะทำให้นักศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้ปัญหาสังคมเป็นระดับและเป็นระบบเพราะเรียนรู้ปัญหาสังคมภาพกว้างๆ ก่อนแล้วมาเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้พร้อมที่จะไปทำงานอาสาสมัครเพื่อพัฒนาสังคม จะช่วยให้นักศึกษาได้เรียนรู้และมีวิสัยคิดและเข้าใจปัญหาสังคมอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะหล่อหลอมความเป็นธรรมชาติให้โดดเด่น

๓. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในครั้งต่อไป

๑) การศึกษากระบวนการเรียนรู้ของนักศึกษาที่ไปทำงานอาสาสมัครกับกลุ่มเป้าหมายเป็นคน กับการทำงานอาสาสมัครกับกลุ่มเป้าหมายเป็นสัตว์อื่นๆ เช่น อาสาสมัครสิ่งแวดล้อม อาสาสมัครรักษาสัตว์ ว่ากระบวนการเรียนรู้ปัญหาสังคมแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๒) การติดตามและประเมินผลหลังจากนักศึกษาจบรายวิชาไปแล้ว ว่ายังมีการไปทำงานอาสาสมัครอย่างต่อเนื่องหรือไม่ เพื่อดูกระบวนการก่อเกิดจิตอาสาอย่างยั่งยืนต่อไป

๓) การศึกษาแนวทางการบริหารจัดการเวลาในการทำงานอาสาสมัครของนักศึกษา กับองค์กรในการทำงานอาสาร่วมกับองค์กรให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเฉพาะการเรียนรู้ปัญหาสังคม

๔) ศึกษาเหตุผลการตัดสินใจเลือกองค์กรในการปฏิบัติงานอาสาสมัครของนักศึกษา ว่ามีปัจจัยใดเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง เช่น เวลาว่างจากการเรียนวิชาอื่น ความสนใจในลักษณะงาน ระยะทาง

๕) การศึกษาเรียนรู้ของนักศึกษาที่ผ่านการเรียนวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม กับ รายวิชาอื่นที่เปิดสอนในธรรมชาติที่มีจุดมุ่งหมายพัฒนาความรู้ทางสังคมของนักศึกษา รวมถึงพัฒนาตัวนักศึกษา เช่น วิชา มธ. ๑๒๐ สหวิทยาการสังคมศาสตร์ วิชา พท. ๒๔๕ นักศึกษากับการพัฒนาตนเอง ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้นำมาใช้พัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักศึกษาสูงสุดต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กระบวนการเรียนการสอนวิชาธรรมศาสตร์ (Moral Science), เอกสารเค้าโครงการสอน. ๒๕๕๒.
(อัดสำเนา)

นภาพร อติวานิชยพงศ์ และคณะ. รายงานผลการวิจัยปรับปรุงหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต
(บัณฑิตอาสาสมัคร) ในส่วนการปฏิบัติงานภาคสนามและการเขียนสารนิพนธ์. สำนัก
บัณฑิตอาสาสมัคร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๘.

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี พ.ศ. ๒๕๕๘.
ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ ๑๒๒ ตอนพิเศษ ๓๕ ง. ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๘.

พัชชัย วิเศษสมบัติ. ปัญหาสังคมไทย. ใน http://kmc.pkn2.go.th/research/1252857941_article.doc สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓.

ราตรี พัฒนารังสรรค์. พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏ
จันทระเกษม. ๒๕๕๔.

วิมลรัตน์ จตุรานนท์, การบูรณาการเทคนิคการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม (ในรายวิชา ๔๐๔๔๐๑
บูรณาการหลักสูตร และการสอนวิชาเฉพาะ): กรณีศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์
และสารสนเทศศาสตร์, วารสารศึกษาศาสตร์ ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ เดือนกุมภาพันธ์
๒๕๕๑-พฤษภาคม ๒๕๕๑, หน้า ๕-๑๔ .

วิไลวรรณ ศรีสงคราม และคณะ, จิตวิทยาทั่วไป, กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ล กรุ๊ป. ๒๕๕๕.

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร, คู่มือนักศึกษาวิชา พท. ๒๔๐ งานอาสาสมัครกับการพัฒนาสังคม,
เทอม ๒/๒๕๕๒.

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร. เอกสารการขอเปิดรายวิชาระดับปริญญาตรี, ๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๕

สำนักบัณฑิตอาสาสมัคร. เอกสารรายงานสรุปวิชา พท. ๒๔๐, ภาคการศึกษาที่ ๒ ปี
การศึกษา ๒๕๕๒, ๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๒

อรศรี งามวิทย์พงศ์ และคณะ, รายงานการประเมินผลการศึกษากิจกรรม

อาสาสมัคร “ฉลาดทำบุญ” และการบริหารจัดการงานอาสาสมัครใน
รูปแบบเครือข่าย ศึกษากรณีโครงการ “ฉลาดทำบุญ” ของเครือข่ายพุทธ
กา-เครือข่ายจิตอาสาและภาคี ๑ องค์การ, สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.), มกราคม ๒๕๕๕.

เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชา PE 245 นักศึกษากับการพัฒนาตน, ภาคเรียนที่ ๒ ปี
การศึกษา ๒๕๕๒, (อัดสำเนา)